

БЮДЖЕТЕН ДЕФИЦИТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ И СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В ПЕРИОДА 2002-2013 ГОДИНА

BUDGET DEFICIT OF THE REPUBLIC OF BULGARIA AND EU MEMBER STATES FOR THE PERIOD 2002-2013

Симона Стоименова
Simona Stoimenova

Abstract: *The article examines the state budget deficit of Bulgaria in the global economic and financial crisis. The objective of the study is to analyze the dynamics of the budget deficit of the Republic of Bulgaria for the period between 2002-2013. The values of the budget deficit index for the period under examination are within the limits of the EU requirement – up to 3% of the gross national product. Bulgaria is among the countries with the lowest budget deficit, which is one of the criteria determining its fiscal stability.*

Keywords: *Budget deficit, European Economic and Monetary Union (Eurozone), Maastricht convergent criteria, total government expenditure, total government revenue.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Състоянието на бюджетния дефицит на Република България в условията на световна икономическа и финансова криза, е от изключителна важност за стабилността на държавата на съвременния етап от икономическото развитие на обществото. След влизането на страната ни в Европейския съюз, един от основните дискутирани въпроси е присъединяването ни към Европейския икономически и валутен съюз (Евروزоната). За да се направи тази стъпка е необходимо страната ни да отговаря на определени критерии – т.нар. Маастрихтски конвергентни критерии. Един от тези критерии се разглежда в настоящата разработка, а именно – бюджетният дефицит. Изследва се състоянието на бюджетния дефицит на Република България за периода 2002-2013 година, като се прави сравнителен анализ със страните от ЕС за 2013 година.

ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА

В справочната литература понятието „бюджетен дефицит“ се определя като „състояние на бюджета, при което разходите превишават

приходите” (Димитров, М., Ал. Димитров, 2005, с. 86). Посочено е, че бюджетният дефицит характеризира ефективността или неефективността на приходите и разходите на бюджета, неговата структура и взаимоотношенията му с вътрешни и външни кредитори. Бюджетният дефицит може да се породи от характера на провежданата фискална политика или от развитието на бизнес цикъла.

Както е известно, бюджетният дефицит се появява при превишение на съвкупните разходи в държавния бюджет над съвкупните приходи. По друг начин казано той представлява отрицателното салдо, което се получава като разлика между всички бюджетни приходи и разходи за дадена година. Той може както да бъде планиран, така и да се появи при фактическото изпълнение на бюджета, заради неизпълнение на приходите или заради възникване на непредвидени разходи. Бюджетният дефицит е един от основните инструменти за държавното икономическо регулиране. Според икономистите в консолидирания държавен бюджет той изпълнява две основни функции – преразпределителна и насърчителна (Николов, Ч., Д. Стоилова, Е. Ставрова, 2009, с. 226).

Преразпределителната функция се откроява тогава, когато държавата покрива дефицита си чрез рефинансиране от централната банка. Допълнителните разходи и търсене от страна на държавата на вътрешния пазар влияе проинфлационно (ефектът е чисто преразпределителен).

Насърчителната функция се откроява тогава, „когато посредством държавните дефицитни разходи успява да се задвижи мултипликаторът на икономиката” (Николов, Ч., Д. Стоилова, Е. Ставрова, 2009, с. 226). Това означава, че чрез наливането на парични средства пряко и опосредствено се натоварват мощностите, ненатоварени до момента. Тогава чрез допълнителни разходи се постига икономически растеж.

При разглеждане на състоянието на бюджетния дефицит от особено значение е да се анализират трите типа бюджетен дефицит – структурен, цикличен и съвкупен.

Според К. Маринов „разбиранията за понятието структурен дефицит са, че неговото възникване е свързано със следваната данъчна политика и предприетите инвестиционни проекти, подкрепени от държавата. В този случай размерът на бюджетния дефицит може да бъде по-лесно контролиран и до определена степен управляван. Структурният бюджетен дефицит може да възникне и в периоди на

стабилна икономическа обстановка, когато е налице определен ръст на БВП" (Маринов, К., 2010, с. 5). От икономическата литература е известно, че при задълбочаване на спада в икономиката, правителството може съзнателно да увеличи бюджетните разходи. Това означава провеждане на експанзивна фискална политика. По този начин се постига съживяване на икономиката и намаляване на безработицата. Така според икономистите се формира структурния бюджетен дефицит.

Определянето на цикличния бюджетен дефицит се свързва със състоянието на икономическата среда. Той се дължи на промените в икономическия цикъл, т.е. онази част от бюджетния дефицит, която възниква поради това, че икономиката функционира под равнището на потенциалните си възможности, „т.е. когато са налице фактори водещи до спад на БВП. Тези фактори може да включват намалено вътрешно потребление, намален експорт, прекратяване или ограничаване на доставките на суровини" (Маринов, К., 2010, с. 5).

На практика при спад в икономиката се стига до рязко понижаване на доходите на частния сектор, което води до намаляване на данъчните постъпления и увеличаване на бюджетните разходи. Затова цикличният дефицит се разглежда като разликата между действителния и структурния дефицит.

Третият тип бюджетен дефицит, анализиран от К. Маринов е съвкупният. Според автора „той е налице, когато цикличният се появи в момент на следвана политика на структурен дефицит. Разумно е фискалната политика при ръст в икономиката да бъде водена при балансиран бюджет без големи излишъци и значителни дефицити. За да се избегне появата на съвкупен дефицит е най-добре политиката на структурен дефицит да се води в рамките на 1-2 години, след което отново да се премине към балансиран или бюджет с излишък. По този начин биха могли да се извлекат ползи от структурния дефицит" (Маринов, К., 2010, с. 5). Авторът, обаче посочва противоречивостта на анализите по отношение на практическата възможност фискалните политики да бъдат управлявани с такава точност за кратък период от време.

Бюджетният дефицит може да се разграничи и на планов и фактически. Плановият дефицит е този, предвиден и утвърден в закона. В процеса на изпълнение на бюджета е възможно да възникнат непредвидени обстоятелства, които да доведат до разлика между

планирания и фактическия дефицит, т.е. фактическият дефицит може да бъде по-голям, по-малък или равен на плановия.

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА НА БЮДЖЕТНОТО САЛДО (ДЕФИЦИТ/ИЗЛИШЪК) В БЪЛГАРИЯ И СТРАНИТЕ ОТ ЕС

В таблица 1 са представени данните за бюджетното салдо (дефицит/излишък) в млн. евро за периода 2002-2013 година.

Таблица 1. Стойности на бюджетния дефицит/излишък в България за периода 2002-2013 година

Година	Дефицит/Излишък (млн. евро)
2002	-202.6
2003	-73.4
2004	378.9
2005	242.4
2006	495.7
2007	357.2
2008	591.4
2009	-1513.8
2010	-1123.8
2011	-762.7
2012	-309.0
2013	-602.2

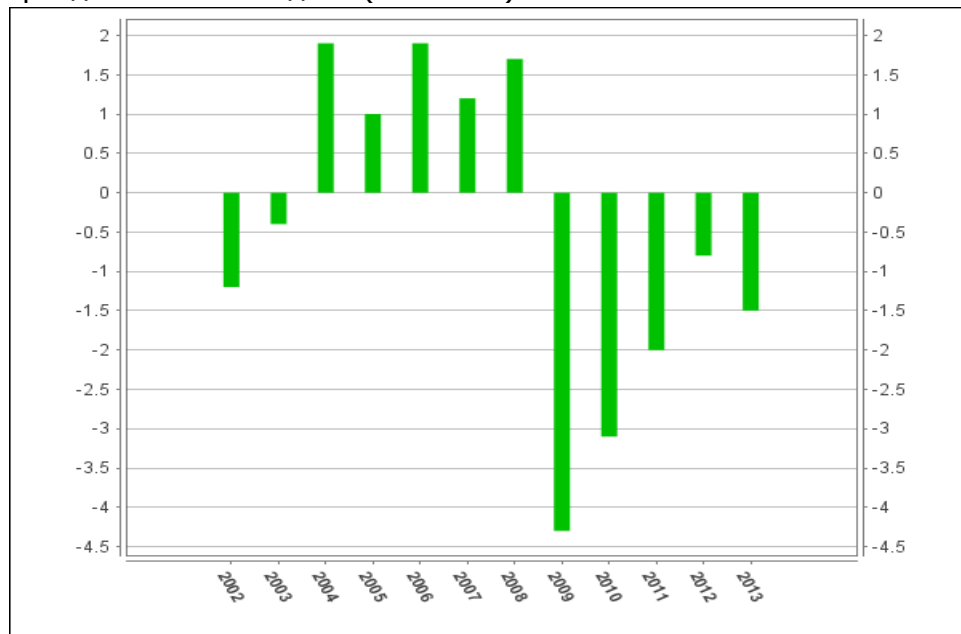
Източник: Евростат

Първите две години от разглеждания период, а именно – 2002 и 2003 г. завършват с дефицит, съответно с 202.6 млн. евро и 73.4 млн. евро, което като процент от БВП, съответно за 2002 година е 1.2 %, а за 2003 година – 0.4%. Като цяло за периода от 2004 до 2008 година се наблюдава отново бюджетен излишък. По-конкретно, за 2004 година стойността на показателя е 378.9 млн. евро или 1.9 % от БВП. За 2005 година, стойността на излишъка намалява със 136.5 млн. евро и става 242.4 млн. евро, което е 1.0 % от БВП. За 2006 година се наблюдава увеличение от 253.3 млн. евро и достига 495.7 млн. евро или 1.9 % от БВП. За 2007 година намалява със 138.5 млн. евро, като става 357.2

млн. евро или 1.2 % от БВП. За 2008 година бележи увеличение с 234.2 млн. евро и достига 591.4 млн. евро или 1.7 % от БВП. През 2009 година отново се наблюдава бюджетен дефицит, значително по-висок от предходните нива на дефицита за 2002 и 2003 година. Стойността на дефицита за тази година е 1513.8 млн. евро, което прави 4.3 % от БВП. Това равнище на дефицита е най-високо през разглеждания период. За следващата година (2010), равнището на макроикономическия показател е 1123.8 млн. евро, което изразено в процент от БВП прави 3.1 %. През следващата година бюджетът отново е на дефицит, но се наблюдава намаляване на стойността му. За 2011 година той е 762.7 млн. евро, което е 2.0 % от БВП. През последните две години от анализирания период, дефицитът продължава да отчита спад, като през 2012 година той е 309.0 млн. евро или 0.8% от БВП, а през 2013 година – 602.2 млн. евро или 1.5 % от БВП.

През 2009 и 2010 година бюджетният дефицит на нашата страна е над допустимите стойности, а именно над 3 % от БВП. През 2002, 2003, 2011, 2012 и 2013 година стойностите са под 3 % от БВП, съответно 1.2, 0.4, 2.0, 0.8 и 1.5. Всички останали години от посочения период завършват с бюджетен излишък.

Графика 1. Стойности на бюджетния дефицит/излишък в България за периода 2002-2013 година (% от БВП)

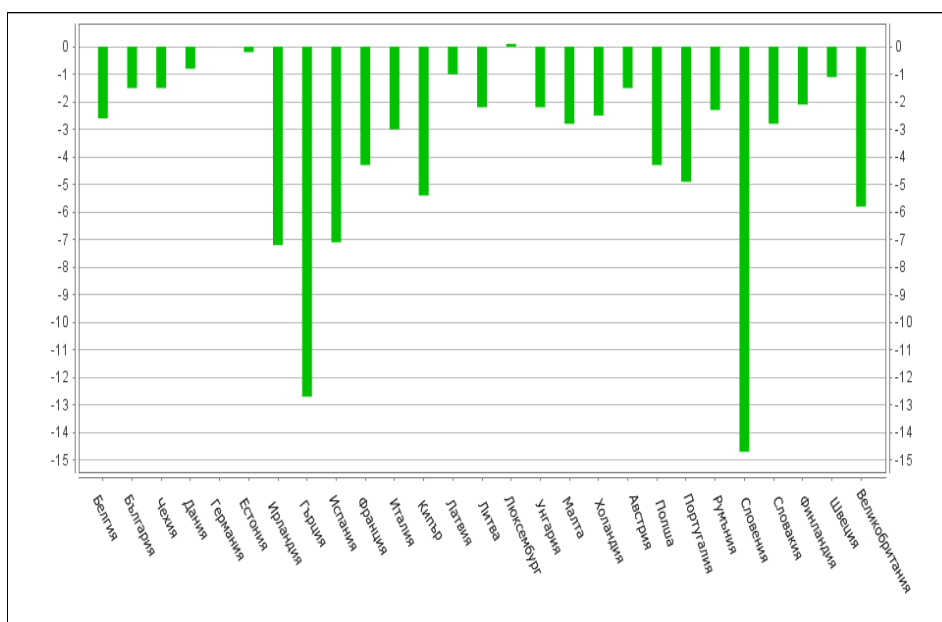

Източник: Евростат

За по-голяма яснота на графика 1 са изобразени анализираните стойности на бюджетния дефицит/излишък на България за периода 2002-2013 година, които оформят три периода в динамиката на бюджетното салдо, съответно 2002-2003 г. – дефицит, 2004-2008 г. – излишък, 2009-2013 г. – дефицит.

От съществено значение при разглеждане състоянието на бюджетния дефицит на Република България е да се установи нейното положение, спрямо останалите страни от Европейския съюз през 2013 година. Данните от европейската статистическа служба Евростат сочат, че през същата година, България е сред страните с най-нисък правителствен дефицит.

Графика 2. Бюджетен дефицит/излишък на страните от ЕС за 2013 година (% от БВП)

Източник: Евростат

На графика 2 са изобразени стойностите на бюджетния дефицит/излишък на Република България и страните от Европейския съюз за 2013 година. Най-ниско ниво на правителствен дефицит към БВП е регистрирано в Естония (-0.2 %). В същото време Германия регистрира балансиран бюджет. С най-висок дефицит през 2013 година

е Словения (-14.7 %). България е петата страна с най-нисък дефицит през 2013 година (-1.5 %) заедно с Чехия и Австрия.

Като се има предвид Маастрихтският критерий, изследването показва, че петнадесет държави членки на Европейския съюз регистрират бюджетен дефицит под 3 % от БВП, а именно: Белгия (-2.6 %), България (-1.5 %), Чехия (-1.5 %), Дания (-0.8 %), Естония (-0.2 %), Латвия (-1.0 %), Литва (-2.2 %), Унгария (-2.2 %), Малта (-2.8 %), Холандия (-2.5 %), Австрия (-1.5 %), Румъния (-2.3 %), Словакия (-2.8 %), Финландия (-2.1 %), Швеция (-1.1 %). Девет държави членки на Европейския съюз отчитат дефицит над 3 % от БВП. Това са Ирландия (-7.2 %), Гърция (-12.7 %), Испания (-7.1 %), Франция (-4.3 %), Кипър (-5.4 %), Полша (-4.3 %), Португалия (-4.9 %), Словения (-14.7 %) и Великобритания (-5.8 %). Италия е единствената страна, която отчита точно 3 % от БВП.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В резултат на сравнителния анализ на състоянието на бюджетния дефицит на РБ и страните от ЕС могат да се направят следните изводи:

1. Стойностите по показателя бюджетен дефицит на РБ за посочения период от време са в рамките на изискването на ЕС – до 3 % от БВП. Изключение правят само две години от разглеждания период (2009 и 2010) с над 3 % бюджетен дефицит.

2. В условията на финансова криза важно условие е в държавата да се правят повече разходи, за да се стимулира икономиката. Това означава, че държавният бюджет е добре да завърши с дефицит.

3. По показателя бюджетен дефицит нашата страна заема пето място по най-нисък дефицит за 2013 година, като Чехия и Австрия регистрират същата стойност (-1.5 %). Преди нея са Естония (-0.2 %), Дания (-0.8 %), Латвия (-1.0 %) и Швеция (-1.1 %). Единствено Люксембург регистрира бюджетен излишък (0.1 %), а Германия има балансиран бюджет.

4. При сравнение на стойностите на бюджетния дефицит на Република България с останалите страни на ЕС, може да се каже, че България е сред страните с най-ниски стойности на бюджетен дефицит, който е един от показателите, определящи фискалната стабилност на страната. Това обаче не може да бъде повод за гордост, защото социалната цена, която е платена е много висока.

ЛИТЕРАТУРА

Димитров М., Ал. Димитров. 2005. Икономическа енциклопедия, първо издание, София

Маринов К. 2010. Фискална политика и управление на фискалния дефицит. Отражения и изводи за България. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/sofia/07837.pdf>

Николов Ч., Д. Стоилова, Е. Ставрова. 2009. Публични финанси, Благоевград.

Eurostat (2014) Data explorer
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/euroindicators/peeis>